
SERİ	CİLT	SAYI		
SERIES	VOLUME	NUMBER		
SERIE	BAND	HEFT	1	1979
SÉRIE	TOME	FASCICULE		

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

REVIEW OF THE FACULTY OF FORESTRY,
UNIVERSITY OF ISTANBUL
ZEITSCHRIFT DER FORSTLICHEN FAKULTÄT
DER UNIVERSITÄT ISTANBUL

REVUE DE LA FACULTÉ FORESTIÈRE
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

TÜRKİYE'DE KAĞIT ve KARTON ÜRETİMİNİN ÖZEL SEKTÖR YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

S. Can AKKAYAN¹

GİRİŞ

Bugün memleketimizde kâğıt ve karton üretiminin % 75,86'sı (1977) devlet elinde bulunmaktadır. Özel sektörün bu üretime % 24,14 oranındaki katkısı kâğıt ve karton türlerinin yalnızca bazı üretim çeşitlerini kapsamaktadır. Değer olarak cüzi bir miktar gibi görülen bu % 24,14'lük oran ile üretimin yalnızca belirli türlere has olmasına rağmen, özel sektörün birçok bakımlardan bu üretim alanında kuvvetle hisedilen bir rolü olmaktadır.

Özel sektörün bu konudaki üretimlerinin uzun bir geçmişi olmakla beraber, kendine özgü bazı özelliklerinin bulunması ve her geçen gün büyük kapasitelerde yeni birçok işletmenin üretime başlaması, kâğıtçılığımız yönünden olsun, ekonomik yönden olsun bu konunun incelenmesi gereğini ortaya koymaktadır.

KAĞIT VE KARTON ÜRETİMİNDE ÖZEL SEKTÖRÜN GEÇMİŞTEKİ DURUMU

Gerek kâğıdın bulunmasında gerek Avrupa ülkelerine yayılmasında Türklerin rolü çok büyüktür. İslâmiyetten önceki dönemlerde dahi Türklere ait birçok kâğıthanenin varlığından bahsedilmektedir, fakat bunlar hakkında gün ışığına çıkarılmış tarihi belgelere henüz sahip değiliz. Bu tarihlerde kâğıt fazla miktarda tüketilmediği için küçük kapasiteli imalathaneler ihtiyacı karşılamaktaydı. Hatta pek çoğu seri üretim yerine; kâğıdın vasıflarını iyileştirmek, kâğıda çeşitli özellikler kazandırmak amacıyla çalışmaktaydılar. Kısacası kâğıtçılık o tarihlerde küçük üniteler halinde bir el sanatıydı. Bu nedenle de kâğıt üretimine ait ilk tesislerin pek çoğunun özel kişilere ait olduklarını kesinlikle söyleyebiliriz.

Bizde ilk kâğıthanelere ait kesin tarihi kayıtlar XV. y.y. ortalarına rastlamaktadır. Bu tesislerin devlet himayesinde olması nedeniyle burada konumuz dışında kalmaktadırlar. Fakat gene de kâğıt ve karton üretiminde özel sektörün varlığı yukarıda da bahsedildiği gibi çok eskilere gitmektedir. Bugün bazılarının ürettikleri kâğıt ve kartondan örnekler bile kalmamış olan özel sektöre ait işletmelerden eldeki kayıtlara ve kronolojik sıraya göre en eski tesis, III Selim zamanında (1789 - 1809) Kâğıthane'de Rusçuklu Mehmet Emin Behiç tarafından kurulan bir imalathanedir. Üretim yönteminin çok basit bir biçimde olmasına karşın maliyetin genede yüksek

¹ I.O. Orman Fakültesi, Orman Ürünleri Kimyası Kürsüsü, Büyükdere - İSTANBUL.

oluşu ve satış fiyatlarının da düşük olması nedeniyle devamlılığını sürdürmeyen bu imalâthane kısa bir süre sonra kapanmıştır.

Daha sonra 1846 yılında, Osmanlı devletinde işletilebilen ilk kâğıt fabrikası da gene özel sektör tarafından İzmir'in Halkapınar semtinde Düzoğlu Cüce Karabet ve Hoca Mihran tarafından kurulmuştur. Su ihtiyacını Halkapınar kaynağından sağlayan ve bir tané Bryan - Donkin yapısı makinesi olan fabrika o tarih için keliteli bir üretimde bulunmasına rağmen bir yandan Avrupa'daki seri üretimin bol ve ucuz oluşu, diğer yandan da kapitülasyonların etkisiyle ancak 6 ay gibi kısa bir süre üretim yapabilmıştır.

1887'de ise her çeşit kâğıt yapımı için II. Abdülhamit, Başmabeyincisi Osman Bey'e 50 senelik bir imtiyaz ve yetki tanımıştır. Bir şirket kurabilmek için girişimde bulunan Osman Bey, İngiltere'de bir grup kapital sahibi ile anlaşıp 1890 yılında «Ottoman Paper Manufactur Ink Company Limited» adında bir şirket kurmayı başarmış ve Beykozda kırmekvil bölgesinde bir arsa alınarak 18. Haziran. 1890'da da «Hamidiye Kâğıt Fabrikası» adı altında bir kâğıt fabrikasının temeli atılmıştır. İngiltere'de Masson-Scotte firmasına da bir tanesi sigara kâğıdı olmak üzere, üçü kâğıt ve biri karton için 4 tane makine ismarlanmıştır. Ancak bazı mali problemler nedeni ile borçların ödenememesi yüzünden, firma ancak 6 ay kendi adına işletilmesi koşuluyla, sigara kâğıdı makinesi dışındaki diğer üç makineyi gönderip, monte etmiş ve üretim başlamışsada (1894), mali sorunlar gene hal edilememiş, borçlar ödenememiş bu yüzden de kapanan talihsiz müessese, daha sonra ihtilafların halledilmesiyle ancak 1912'de yeniden açılıp üretime başlamışsa da bu kez de I. Dünya Savaşı başladığı için 1915'de yeniden kapanmış, sonrada Almanlar tarafından makineleri harp silâhı yapmak için sökülüştür. Böylelikle sağlıklı olmasada yaklaşık 25 yıl gibi uzun bir tarihi geçmiş olmasına rağmen işletme tamamen ortadan kaldırılmıştır. İki kâğıt ve bir karton makinesine sahip olan tesis, su gereksinimini Beykoz deresinden karşılamakta, hammadde olarakta saman ve paçavra kullanmaktaydı. Üretimi iç piyasamızda çok beğenilen bu tesis o dönem içinde en modern bir işletmeydi. Çeyrek yüzyılın emeği, harcanan sermaye ve ümitler tam tomurcuklanmadan yok edildiği gibi, bu olay ülkemizdeki kâğıtçılığın gelişmesinin gecikmesine de neden olmuştur.

Bunun sonraki dönemin harp ve harp sonrası yıllarına rastlaması tüm dünya ekonomisinde olduğu gibi bizdeki bunalımlarda özel sektörün bu alanda yeni girişimlerde bulunabilmesi olanağını vermemiştir.

Cumhuriyet döneminde ise ancak 1928 yılında bir girişimde bulunulmuş, Halîç kıyısında kâğıt ve karton üretmek amacı ile ufak bir fabrika kurmak için özel sektörün çalışmaları olmuşsa da kurulacak işletme için gerekli makinelerin temin edilemeyeceği kuşkusu ile kâğıt sanayimizin geleceği için çok yararlı olacak olan bu yeni adım atılmasından daha girişim döneminde vazgeçilmiştir.

Daha sonraları ise ancak 1938¹ yılında Tophanede bir işletme kurulmuştur. Bu Cumhuriyet döneminde işletilebilen ilk, ayrıca kuruluşunda makineleri bakımından bütünüyle kendimize ait olan bir işletme olup, yalnızca artık kâğıtlardan kaba karton üretimi yapmaktaydı. Kurucuları arasındaki anlaşamamazlık nedeni ile 1945 yılında kapanmıştır.

¹ Bu tarihlere ait elimizde resmi kayıtlar bulunmamaktadır. Bilgiler Sultanahmet Kâğıt Fab. sahibi Sayın İ. İ. Yılmaz Bayhan'dan alınmıştır.

1947¹ de ise Cibali'de «Cibali Kâğıt Fabrikası» kurulmuş, bu işletmenin de tüm makineleri yurt içinde yapılmış fakat kurucularının ayrı işletmeler kurmak amacı ile ayrılmaları nedeni ile ancak 1949'a dek üretim yapabilmıştır.

KÂĞIT ve KARTON ÜRETİMİNDE ÖZEL SEKTÖRÜN AKTÜEL DURUMU

Ülkemizde 1978 durumuna göre 27 tane firma özel sektör olarak kâğıt ve karton üretiminde bulunmaktadır. Bunların 16 tanesi İstanbul il hudutları içinde, geri kalan 11 tanesi ise yurdun diğer yörelerine dağılmış bir durumdadır. Adı geçen işletmelerin % 59'nun İstanbulda kurulmuş olmasının nedenlerini kısaca şöyle sıralayabiliriz.

- 1 — Hammadde temininin daha kolay ve bol olması,
- 2 — Üretimin kolayca pazar bulabilmesi ve talebin çok olması,
- 3 — Ulaşım olanaklarının daha fazla olması nedeniyle üretilen malların diğer illere veya talebin olduğu bölgelere kolayca ulaştırılabilmesi,
- 4 — Gerektiğinde yurt dışına ihrac olanaklarının daha çok ve kolay olması,
- 5 — Endüstri merkezi olması,
- 6 — Hammadde temininde çalışacak olan elemanların daha çok ve kolayca temin edilebilmesi.

Fakat bütün bunlara rağmen mevcut işletmelerin kapasite ve üretim durumları ile kuruluş yerlerini aynı anda göz önüne alarak düşünersek, bugün daha modern, daha büyük kapasitede ve daha fazla üretim yapan tesislerin İstanbul dışındaki birçok yörelerde kurulmuş olduğu görülmektedir.

Bugün üretimde bulunan özel sektöre ait işletmelerin İstanbul il hudutları içinde olanlarının kuruluş tarihlerine göre; adları, kuruluş yerleri, kapasiteleri, üretim çeşitleri, üretimlerinin tüketim şekli, makine adedi, kapladığı alan v.b. gibi çeşitli özellikleri Tablo I'de,

İstanbulun dışındaki yurdun diğer yörelerinde üretimde bulunan işletmelere ait aynı özellikler ise Tablo II'de gösterilmiştir.

Tablo I ve II'de görüldüğü gibi bugün var olan işletmelerin en eskisi 1949 tarihinden itibaren faaliyet göstermektedir. Oysaki tarihe kısmında bahsedildiği gibi özel sektörün bu alandaki faaliyeti çok daha eskilere gitmektedir. Ancak;

- 1 — Tesislerin küçük kapasiteli oluşu,
- 2 — Kapitallerinin az oluşu,
- 3 — Modern teknolojiye ayak uydurup kendilerini yenileyememeleri,
- 4 — Yeni kurulan işletmelerin, faaliyette olanlara göre daha büyük kapasitede ve modern oluşu,
- 5 — Üretilen kâğıt ve karton türlerinin bugün bazılarının kullanılmaması (örneğin, tuz için ambalaj kâğıdı bugün hiç üretilmemekte yerine polietilen torbalar

TABLO - 1
İstanbul'da Özel Sektöre Alt Kâğıt ve Karton Üreten İşletmeler

İşletmenin Adı	Kuruluş Yeri	Kuruluş Tarihi	Alanı (m ²)	Makine Sayısı	Kapasite (Günlük) Ton	Kullanılan		Üretimin	
						Ham Madde	Yardımcı Madde	Çeşidi	Kullanıldığı Yer
1 — Sultanahmet Kâğıt Fabrikası	Mimar Mehmet Ağa Cad. No. 26 SULTANAHMET	1949	970	1	2,5	Kırpıntı K. Artık K.	—	Gri Karton	Kutu Ruboroit
2 — Meray ve Uçal Kâğıtçılık Lim. Şir.	Kırışhane Sokak No. 10 KAZLIÇEŞME	1954	2250	1	12,0	»	Boya Sucamı Nişasta	Şrenz Gri ve Renkli Karton	Ambalaj Dosyalık Kutu Masura
3 — Mülki Karasakal	Gümüşsuyu Cad. No. 18/5 TOPKAPI	1954		1	1,5	»	—	Kaba Karton	Ruboroit
4 — İsmail Yetmiş	Topçular Cad. Cicoz Yo- lu No. 44 RAMİ	1955		1	2,0	»	—	Gri Karton	Şeker Kutusu
5 — Prens karton	İstasyon meydanı Kara- su deresi yanı ÇATALCA	1958		1	6	»	Siyah Tekstil Boyası	Beyaz ve Gri Karton	Klasor
6 — Ömer Ergür	İskele Meydanı No. 20/1 KAZLIÇEŞME	1959	700	1	2	»		Gri Karton Bobin halinde mukavva	Kutu masura ambalaj sanayi
7 — Kâğıt Sanayii Ltd. Ş.	Londra Asfaltı Çırpıcı Shell Benzin İs. yanı TOPKAPI	1960	5000	1	16,5	»	Reçine boya Şap	Şrenz Gri ve renkli karton	Dosyalık Albümlük

8 — Mustafa Ören Kâğıt S.	Yenikapı Kumsal Sok. No. 59/61 AKSARAY	1962	400
9 — Kazım Tabak ve Halefl Perihan Tabak	Yavedut Cad. No. 73 AYVANSARAY	1962	
10 — Selahattin Özkan	Validesuyu Cad. No. 20 KÜÇÜKKÖY	1964	
11 — Sipahi Kağıt Adi Kom. Ş.	Çoban Çesme Kalender Sok. No. 36 BAKIRKÖY	1967	1000
12 — Silahtarağa kâğıt ve Karton San.	Çamlık Cad. No. 134/1 SİLAHTARAĞA	1969	1000
13 — Yılmaz Karton Sanayii	Bahariye Cad. No. 104/2 EYÜP	1972	2000
14 — Mahmut Tabak Kâğ. S.	İskele Sok. No. 15 KAZLIÇEŞME Topçular Kışla Cad. No. 92 - 94 RAMİ	1973	250
15 — Abdullah Ören	Sürmet Köprüsü Sok. No. 37 SİLAHTARAĞA	1975	1000
16 — Sancak Kâğıt - Karton ve Mukavva San.	Davutpaşa Kışla Cad. Güngören Köyü Hazne- dar BAKIRKÖY	1977	

2	2	»	Kaolin	Gri karton	Şeker kutusu
2	4,5	»	Sucamı	Gri karton	Oluklu mukavva K.
1	2,5	»	—	Rulo halinde Gri kar.	Oluklu mukavva Ruboroit
1	3	»	—	Gri karton	Kutu yapımı
1	4,5	»	Boya	Gri ve renkli karton	Kutu masura
1	2	»	—	Kaba ve gri karton	Kutu
2	3	»	—	Şrenz Fluting	Oluklu mukavva
2	2	»	Katran	Rulo halinde gri karton	Ruboroit
1	7	»	Siyah boya	Gri karton	Ambalaj

TABLO - II

İstanbul Dışındaki Özel Sektöre Ait Kâğıt ve Karton Üreten İşletmeler.

188

S. CAN AKKAYAN

İşletme Adı	Kuruluş Yeri	Kuruluş Tarihi	Kapasite (Günlük) ton	Üretim Çeşidi
1 — Karteks A.Ş.	Semihler Anadolu Cad. No. 664 Karşıyaka - İZMİR	1960	19	Gri - Beyaz Pres karton Mukavva
2 — İpek Kâğıt Sanayii A.Ş.	Kavaklı Mevkii KARAMÜRSEL	1970	16	Temizlik kâğıdı Hutbak kâğıdı
3 — Kartonsan	Başiskele - Kullar Mevkii İZMİR	1971	40	Herçeşit karton
4 — Lütfü Ürkmez ve Ort. Levent kâğıt ve tecrit maddeleri Kom. şirketi	895 Sokak No. 11/A Belediye civarı İZMİR	1971	1,3	Ruboroit karton
5 — Trakya kâğıt San.	İstasyon civarı Tabakhane böl. ÇORLU	1971	15	Gri karton
6 — Viking Kâğıt San.	Aliğa - İZMİR	1971	3	Hutbakhk kâğıt I. Hamur sargılık
7 — Adana Öz Kâğıt Özalın Kâğıt ve Ambalaj San. T.A.Ş.	Şakir Paşa Mersin Yolu No. 46 ADANA	1972	15	Gri karton
8 — Ar Karton Sanayii	Çorlu suyu Tabakhaneler böl. ÇORLU	1974	7	Gri karton
9 — Bekaş Kâğıt Sanayii	Bursa cad. No. 90 ESKİŞEHİR	1975	3	Gri karton Şrenz kâğıdı
10 — Güneydoğu Kâğıt ve Amb. San. T.A.Ş.	Nizip - GAZİANTEP	1975	30	Gri karton
11 — Bastaş Ambalaj San. T.A.Ş.	Organize Sanayii Bölgesi BURSA	1976	5,5	Gri karton

kullanılmaktadır.) gibi nedenler özel sektörün devamlılığını etkilemekte ve zaman zaman işletmelerin kapanmasına, devir edilmesine dolayısıyla bu alanda üretim yapan firmanın üretim alanındaki pozisyonunun değişmesine neden olmaktadır.

Halen kâğıt ve karton üreten 27 işletmenin 1977 yılı üretimi 107.998 tondur. Tarihiçe kısmında bahsedilen işletmelerin üretim miktarları hakkında kesin bir değere sahip olmadığımız için özel sektöre ait üretim durumlarını kıyaslamamız ancak Cumhuriyetin kuruluşundan sonra özel sektörün ilk üretim yaptığı 1945 yılından bu yana mümkün olmaktadır. Özel sektöre ait işletmelerdeki üretim miktarı 1945'de ki 100 tondan, günümüzde (1977'de) 107.998 tona ulaşmıştır. Bu miktar aynı yıldaki özel ve kamu sektörüne ait 447.322 ton olan tüm üretimin % 24,14'dür ki 1945 de bu değer % 0,69 dur. Böylece aradaki artış kolayca görülmektedir.

Tüketim yönünden bir inceleme yaparsak 529 634 ton (1977'de) olan tüketimimizin % 15,66'sı özel sektör tarafından, % 75,50'si SEKA tarafından karşılanmakta olup, tüketimimizin ancak % 91,16'sı karşılanabilmektedir. Fakat özel sektörün bu tüketimden karşılamakta olduğu % 15,66'lık payı bir özellik göstermektedir. Zira özel sektöre ait işletmelerin pekçoğu yalnızca kullanılmış veya artık (atık) kâğıt tabir edilen kâğıtları hammadde olarak kullanılmaktadır. Böylelikle lifsel maddeler yeniden değerlendirilebilmekte ve bu nedenle de özel sektörün üretimi önem kazanmaktadır.

Tablo III'te yıllar itibariyle özel sektörün kâğıt - karton üretimi, tüm kâğıt - karton üretimimiz ve bu üretimdeki özel sektörün % olarak payı, ithalatı, ihracatı; tüketim, kişi başına düşen tüketim, üretimimizin tüketimi karşılama oranı ile özel sektörün tüm tüketimimizi karşılama oranı,

IV no'lu tabloda ise yıl be yıl özel sektöre ait ve tüm üretim, ithalat, ihracat ve tüketim miktarlarındaki artışların oranları gösterilmiştir.

Bu tabloların incelenmesiyle görüleceği gibi 1970'den sonra özel sektörün üretiminde % 82,82'lik bir artış hızı olmuşturki; yeni yatırımlar, var olan kapasitelerin arttırılması ve modern anlamda üretimde bu tarihten sonra başlamaktadır. Bu dönemden sonra yani 1970'ten 1977'ye dek ise özel sektör üretiminde % 265'lik bir artış hızı olmuştur.

Ihracat ise 1972 yılına dek Türkiyede hiç bir şekilde mümkün olmamış ancak 1973 yılında da ihracat SEKA tarafından yapıldığı için burada konumuz dışında kalmaktadır.

Özel sektörün ihracatı ilk 1974 de olmuş ve bu o yılıki tüm ihracatımızın % 46,6'sını, 1975'te ise % 97,2'sini kapsamıştır.

Özel sektörün yeterli uluslar arası bir pazarlama örgütüne sahip olmayışı, ihracatının dengeli olmamasına neden olmaktadır. Diğer yandan özel sektör yalnızca kâr amacı güttüğü için ve yeterince, hatta üretiminden daha fazla talebi yurt içinde bulduğu için; ayrıca gerek hammadde gerekse üretilen mal içinde depolama güçlüklerinin olması nedeniyle üretimlerini yurt içi, hatta bölge içi taleplere göre ayarlamaktadırlar. Oysaki birçok işletme kapasitelerini ve üretim kalitelerini çeşitli önlemlerle arttırabilecek durumdadır. Bu durum henüz gerçekleştirilemediğinden özel sektör için de, yurt ekonomisi için de bir kayıp sayılmaktadır.

TABLE - III
Özel Sektörün Üretim, İthalat ve İhracatı

YILLAR	Özel Sektör Üretimi		Özel + Kamu Üretimi	Özel Sektör İthalatı		Özel + Kamu İthalatı	Özel Sektör İhracatı		Özel + Kamu İhra.	TÜKETİM		Özel Sek. Üretimi Tüketim	Top. Üretim Tüketim
	Ton	%		Ton	Ton		%	ton		Ton	%		
			Toplam			Kişi Ba-sına Düş.			%			%	
1945	100	0,69	14 513	—	—	16 044	—	—	—	30 557	1,6	0,33	47,49
1950	100	0,55	18 295	—	—	23 088	—	—	—	41 383	1,9	0,24	44,21
1955	1367	2,94	46 450	—	—	32 330	—	—	—	78 789	3,3	1,73	58,95
1960	2743	4,6	58 703	13 703	49,4	27 713	—	—	—	86 161	3,1	3,18	67,83
1961	4300	6,3	67 665	20 051	65,2	30 726	—	—	—	98 391	3,4	4,37	68,77
1962	4300	5,0	85 986	27 646	74,5	37 095	—	—	—	123 081	4,2	3,49	69,86
1963	4300	4,3	98 703	37 047	76,1	48 653	—	—	—	147 356	4,9	2,92	66,98
1964	7800	7,3	106 352	8 308	30,9	26 848	—	—	—	133 200	3,4	5,85	79,84
1965	8100	7,6	106 046	6 502	22,6	28 742	—	—	—	134 788	4,2	6,01	78,68
1966	10900	9,3	117 082	17 170	53,3	48 621	—	—	—	165 703	5,1	6,58	70,66
1967	12800	10,5	121 427	43 248	42,4	101 998	—	—	—	223 425	6,8	5,73	54,35
1968	13570	10,4	129 357	18 962	16,9	112 098	—	—	—	241 455	7,1	5,62	53,57
1969	15727	11,9	131 969	29 742	23,9	123 945	—	—	—	255 914	7,4	6,14	51,57
1970	17470	11,5	151 079	26 632	22,1	123 129	—	—	—	271 408	7,6	6,44	55,67
1971	31938	14,0	226 965	86 906	70,3	123 564	—	—	—	342 248	9,6	9,33	66,31
1972	53781	17,1	313 422	30 459	75,0	40 566	—	—	—	350 851	9,5	15,33	89,33
1973	48328	14,3	335 888	25 625	92,0	27 835	—	—	11778	374 725	9,2	12,90	89,64
1974	62283	17,1	363 334	20 389	87,3	23 332	4 816	46,6	10332	366 255	9,6	17,00	99,20
1975	63836	17,1	371 602	13 467	41,6	32 363	1 260	97,2	1295	407 654	10,1	15,66	91,16
1976	77119	19,9	387 086	—	—	60 982	—	—	1577	446 491	11,1	17,27	86,69
1977	107998	24,1	447 322	—	—	82 312	—	—	243	529 391	12,1	20,40	84,49

TABLO - IV
Yıllara Göre Artış Oranları

YILLAR	ÜRETİM		İTHALÂT		İHRACAT		TÜKETİM
	Özel Sektör	Tüm	Özel Sektör	Tüm	Özel Sektör	Tüm	
	%	%	%	%	%	%	
1961	56,76	15,76	46,32	10,87	—	—	14,19
1962	0	27,08	37,88	20,73	—	—	25,09
1963	0	14,79	34,00	31,16	—	—	19,72
1964	81,39	7,75	77,57*	44,82*	—	—	9,61*
1965	3,85	0,28*	21,74*	7,05	—	—	1,19
1966	34,57	10,41	164,07	69,16	—	—	22,94
1967	17,43	3,71	151,88	109,78	—	—	34,83
1968	6,01	6,53	56,15*	9,90	—	—	8,07
1969	15,89	2,02	56,86	10,57	—	—	5,99
1970	11,08	14,48	10,46*	2,92*	—	—	6,05
1971	82,82	50,23	226,32	2,69	—	—	26,10
1972	68,39	38,09	64,95	67,17	—	—	2,51
1973	10,14*	7,17	15,87*	31,38*	—	—	6,80
1974	28,87	8,17	20,43*	16,18*	—	12,28*	2,26*
1975	2,49	2,27	33,95*	38,71	73,84*	87,47*	11,30
1976	20,81	4,17	—	88,38	—	21,78	9,53
1977	40,04	15,56	—	34,98	—	15,41*	18,62

* — İşaretili değerlerde azalmanın olduğunu gösteriyor.

Bilindiği gibi kâğıt yapımında önceleri hammadde olarak paçavra kullanılmaktaydı. Bunun sağlanmasının güçleşmesi ve kâğıt teknolojisinde yeni buluşların ortaya çıkması ile, önceleri bir yıllık bitki artıkları liflendirilmeye, daha sonrada çok yıllık yani odunsu bitkilerden çeşitli yöntemlerle selüloz ve kâğıt elde edilmeğe başlandı. Fakat bugün özel sektör kâğıt ve karton üretiminde hammadde kaynağı olarak çoğunlukla kullanılmış, eski, artık, kırpıntı kâğıt kullanmakta ve bunları yeniden değerlendirmektedir. Lâkin tarihçe bölümünde ayrıntılı olarak bahsedildiği gibi, o dönemlerde faaliyette bulunan özel sektöre ait çeşitli işletmeler üretimleri sırasında hammadde kaynağı olarak paçavra, saman v.b. kullanmışlardır.

Bugün memleketimizde eski, artık (atık), kırpıntı kâğıtlarının hammadde olarak kullanılması ancak % 10 - 13 oranındadır. Bu değer çok düşük bir düzeydedir. Bir hammadde kaynağı olarak kabul ettiğimiz bu tip kâğıtlarda çok büyük bir kayıp olmaktadır. Oysaki Japonyada bu kullanım pek çok yüksek olup % 40 ile dünyada ilk sırayı almaktadır.

Japonyanın bu kadar yüksek bir düzeye ulaşmasını, devletin ve özel sektörün eski kâğıtlardan lütfel maddeyi geri kazanmayı teşvik etmesine ve bu faaliyet için bir örgütün kurulmuş olmasına bağliyabiliriz.

Türkiyede artık, kırpıntı kâğıtların kullanılma oranının düşük olmasının nedenlerini şöyle sıralayabiliriz.

1 — Bir hammadde kaynağı olarak kabul ettiğimiz bu tip kâğıtların özelliklerini belirten, geniş veya dar manada bir klasifikasyona tabi tutan bir standardın henüz yapılmamış olması,

2 — Kâğıt toplama işleminin belirli kimselerle, düzenli ve devamlı bir şekilde yapılmaması,

3 — Toplayanlar için olsun, üretimlerinde kullananlar için olsun bu tip kâğıtları depolayabilmelerinin; çok geniş bir alanı kapsamaması, rutubetlenmeden ve ıslanmadan uzunca müddet korunabilmelerinin güç olması ve bütün bunların ayrıca çok masraflı olması gibi nedenlerden zor oluşu,

4 — Üretim sırasında da toplanan kâğıtların gruplara ayrılmadan kullanılması nedeniyle hammaddenin iyi değerlendirilmemesine ve böylece üretimin kalite olarak düşük olması ve bunların sonucu olarak elde edilen ürünün ancak belirli yerlerde kullanılabilmesi,

5 — Eski kâğıtlar üzerindeki boya, mürekkep, zift v.b.'den temizlemenin güç oluşu,

6 — Toplanan balyalar arasında yabancı maddelerin bulunuşu,

7 — Toplama işleminin güç, buna karşılık toplayıcı için maddi yönü ile ucuz bir iş olması.

Bütün bu güçlükleri biraz olsun önleyebilmek için üreticilerin çoğu üretimde bulunan işletmelerini; ambalaj, kutu, çeşitli özel kâğıtlar, matbaa v.b. gibi kâğıt ve karton kullanan işletmelerle entegre olarak çalıştırmaktadırlar.

Böylelikle maliyet düşürüldüğü gibi üretimleri için hammadde de daha temiz, daha saf, daha yeknesak ve daha kolay temin edilmiş olmakta ve üretimlerinin de kalitesi artmaktadır.

KÂĞIT ve KARTON ÜRETİMİNDE ÖZEL SEKTÖRÜN YAKIN GELECEĞİ

Kâğıt ve kartona olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Nitekim Türkiye'de 1936'da kişi başına düşen tüketim 1,1 kg iken, 1960'da 3,1 kg'a, 1977'de ise 12,2 kg'a ulaşmış bulunmaktadır. Kişi başına düşen tüketimin 1,1 kg'dan - 12,2 kg'a yükselmesi her nekadar sevindirici ise de diğer dünyâ devletlerinin üretim ve tüketimlerini göz önüne alacak olursak bu noktada ülkemiz için ihtiyacın tümüyle karşılanabildiğinden bahsedemeyiz. Zira A.B.D.'de kişi başına düşen tüketim 267,1 kg; İsveç'te 202,0 kg; Kanada da ise 195,0 kg'dır. Bu sıralamada Türkiye ancak 65. sırayı ılgal etmektedir. Bu duruma göre üretimimiz henüz düşük bir düzeydedir. Diğer taraftan bizden daha az üretimleri olan, hatta hiç üretimde bulunmayıp ihtiyaçlarının tamamını ithalat ile karşılayan ülkelerin sayısı da oldukça çoktur.

Üretimimizin artırılması bir yandan genel ihtiyacımızın ileri bir şekilde karşılanmasını sağlayabileceği gibi çok geniş ihracat olanaklarının sağlanması olası-
lığıda mevcuttur.

Bu genel duruma göre bugün üretimde bulunan özel sektöre ait işletmelerin mevcut kapasitelerini olanaklarına göre artırmaları gerekirken bu da bazı önlemlerle birçok işletme için imkân dahilindedir.

Diğer yandan işletmeler daha geliştirilmiş teknolojik yöntemlerle çalıştırıldığı ve yukarıda deyinilen aksaklıkların giderilerek eski, artık kâğıt kaynağının kullanım oranını daha etken bir seviyeye çıkarıldığı takdirde, en iyi bir hoşgörü ile üretimin % 50'sinin basılı olarak saklandığı kabul edilmesi halinde her yıl kaybolan % 37'lik adı geçen hammadde kaybı çok aşağı düzeylere indirilebilir.

Özel sektörün kâğıt ve karton üretimde 1980 de, 1977 yılına göre % 103,98'lik bir artış ile kapasitesinin 220.300 ton'a, 1982 de ise gene 1977 yılına göre % 120, 1980 yılına göre ise % 7,85'lik bir artış yaparak 237.600 ton'a ulaşacağı sanılmaktadır. Ancak bu artış da bugün üretimde bulunan işletmelerin kapasitelerini artırmalarından çok henüz montaj halinde olup kısa bir süre sonra açılacak olan yeni tesislerin daha büyük kapasiteli ve modern olmalarının rolü olacaktır.

Özel sektörün yakın geleceğini gösteren ve halen kuruluş halinde bulunan işletmelerin adları, kuruluş yerleri, kapasiteleri, üretim çeşitleri ve diğer özellikleri Tablo V'de verilmiştir.

ÖZEL SEKTÖRÜN KÂĞIT ve KARTON ÜRETİMİNİN ÖZELLİKLERİ

1 — Kullanılan Hammadde :

Bugün üretimde bulunan özel sektöre ait işletmeleri, kullandıkları hammadde bakımından iki gruba ayırabiliriz.

Birinci gruptakiler atık, eski, kırıntı kâğıtları hammadde olarak kullanmaktadırlar. Bu işletmeler sayıca çoğunluğu teşkil etmektedirler.

İkinci gruptakiler ise mamul selüloz veya üretilmiş çeşitli kâğıtların örneğin fluting, şrenz, hutbak gibi mamulleri hammadde olarak kullanmakta ve bu tip kâğıtları işleyerek kendi firmalarına has ürünler şekline dönüştürmektedirler.

TABLO - V

Montaj Halindeki Özel Sektöre Ait İşletmeler

İşletmenin Adı	Kuruluş Yeri	Kapasite Günlük (Ton)	Üretim Çeşidi
1 — Edirne Kâğıt San. A.Ş. (Olmuk)	Sazlı Dere Mevkii Tayakadin Köyü EDİRNE	100	Saman fluting
2 — Bıksan	Vezirhan Girişi BİLECİK	83	Saman Seldlozu Eski kâğıt fluting
3 — Modern Kâğıt T.A.Ş.	Edirne civarı EDİRNE	80	Şrenz Fluting
4 — Kazım Tabak Halefleri Balkan Kâğıt Fab.	Çobançeşme İSTANBUL	50	Şrenz Fluting
5 — Trakya Kâğıt Sanayi	İstasyon civarı (Ek tesisi) ÇORLU	40	Gri karton
6 — Anbarlı Kâğıt ve Mukavva Sanayii	Avcılar Anbarlı İSTANBUL	33	Gri karton
7 — Dentaş Kâğıt ve Ağaç Mamulleri Sanayii	Ankara yolu DENİZLİ	27	Mihanikli Saman Hamuru
8 — Ar-Karton Sanayii	Değirmen Köyü girişi ÇORLU	23	Beyaz - Gri Karton
9 — Marmara Kâğıt San. T.A.Ş.	Kınalı Mevkii SİLİVRİ	20	Şrenz Fluting
10 — Sefas Kâğıt San. Faruk Üstün	Esenyurt köyü yeni Çiftlik mevkii ÇATALCA	20	Şrenz Fluting
11 — Levent Karton Ambalaj S.	Kumburgaz İSTANBUL	17	Mukavva
12 — Arisoy Kom Şr.	Ankara girişi ANKARA	2,5	Ruboroit Karton

2 — Hammaddenin Temini :

Kullanılmış kâğıtları yeniden değerlendiren işletmeler bunları yakın veya uzak çevrelerinden,

a) Evlerden, büyük mağazalardan hatta sokaklardan toplanan kullanılmış kâğıt ve kartonlardan,

b) Eski gazete, dergi ve kitaplar ile,

c) Kâğıt işleyen işletmelerin (matbaa, kutucular v.b. gibi) artıkları, kırpıntıları ve

d) Kendi üretimleri sırasında meydana gelen artıklar, kırpıntılar gibi kaynaklardan toplayarak sağlanmaktadır.

Mamul selüloz veya üretilmiş çeşitli kâğıtları hammadde olarak kullananlar bunu ya SEKA'dan veya ithal yoluyla; Hutbakhk, fluting, şrenz v.b. gibi değişik özellikteki endüstriyel kâğıtları hammadde olarak kullananlar ise bunu SEKA ile birlikte bazı diğer özel sektöre ait işletmelerden temin edebilmektedirler.

3 — Özel Sektöre Ait İşletmelerin Durumu :

Özel sektöre ait kâğıt ve karton üreten işletmeleri, işleyiş şekillerine, montajlarına ve bugünkü durumlarına göre de iki gruba ayırabiliriz.

a) Basit işletmeler

b) Modern işletmeler.

Birinci grupta olanlar genellikle kuruluşları eski olanlardır. Kuruldukları tarihin olanaklarına ve koşullarına, hatta ancak o günün gereksinimini karşılamak amacı ile kurulmuşlardır. Bu nedenle üretimleri düşüktür. Bunların pekçoğunda kuruluş yerleri gerek hammadde, enerji, su temini gerekse atık sular bakımından bugün uygun değildir.

Bu gruptaki işletmelerin hemen hepsinin en büyük özelliği, tüm makinelerin Türk usta ve işçilerinin emeğinin eseri olmasıdır.

İkinci grubu teşkil edenlerde ise selüloz ve kâğıt üretimine ait makineler, yapımında söz sahibi olan çeşitli yabancı firmalar tarafından imal edildikten sonra montajı bu firmalarca yapılmıştır. Bu tesislerin birçok kısımlarının otomatik olması ve böylece işçiye az gereksinimi bulunuşu, en büyük özelliğidir.

Bu iki grup arasında bir kısım işletmelerde vardır ki bunlar bazı makinelerini yabancı firmalardan ithal etmelerinin yanı sıra tesisin diğer kısımlarını memleketimizde yaptırarak işletmelerini işler duruma getirdikleri görülmektedir.

4 — Kâğıt ve Karton Üreten Özel Sektörde Eleman Durumu :

Özel sektöre bu üretim alanında kırpıntı, artık, eski kâğıt gibi hammadde temini için çalışan elemanların belirli olmayışı, daha doğrusu bu işin sistemli, örgütlü bir biçimde yapılmamasından, hammadde sağlanmasında çalışanların sayıları ve özellikleri hakkında kesin bir bilgi elde edilememektedir.

Büyük kentlerdeki kırpıntı kâğıt tüccarları her kim olursa olsun, her ne şekilde toplanırsa toplansın, her nereden temin edilirse edilsin, toplanan artık kâğıtları ya depo ederek veya etmeden doğrudan doğruya bunları işleyen firmalara ihtiyaçlarına göre direkt olarak göndermektedirler.

Kâğıt ve karton üretiminde bulunan işletmelerde elemanlar genellikle 3 vardiya halinde çalışmaktadır. Ayrıca eski yapılı işletmelerde üretimin düşük ve komplike olmayan bir makine ile sağlanması, modern işletmelerde ise işletmenin otomatikleşmesi nedenlerinden az sayıda işçi çalıştığı görülmektedir.

1965 - 1975 yılları arasında özel sektörde çalışan eleman sayısı ve özellikleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Yıllar	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
İdari ve Teknik Personel	47	47	48	48	49	145	231	210	246	256	267
Daimi İşçiler	383	383	393	393	408	766	1222	1310	1334	1398	1494
Toplam	430	430	441	441	457	911	1463	1550	1580	1654	1761

Özel sektöre ait İstanbul il sınırları içindeki işletmelerde yaptığımız etütlere göre eleman durumuna ait özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz.

a) Üretimde kısa aralıklarla değişmeler olmadığından geçici işçi çalıştırılmamaktadır.

b) Çalışmakta olan işçiler belirli bir eğitimden geçmemektedirler. Ancak büyük işletmelerde uzun yıllar çalışarak kendi kabiliyetlerinin elverdiği oranda bilgi sahibi olmaktadır. Bu tip elemanlar sonraları diğer işletmelerde usta başı pozisyonunda görev almaktadırlar.

c) İdari ve muhasebe işleri için pekçok işletmede oldukça iyi bir düzen kurulmuştur.

d) Üst düzeyde teknik personel çoğunlukla eksiktir, hatta pek çoğunda hiç yoktur. İhtiyaç olduğunda veya belirli bakım zamanlarında anlaşılmalı oldukları elemanlarla makinelerinin bakımı yapılmakta, bu nedenle de üretimde bir yenileşme, verimin artırılması ve mevcut tesisin en iyi şekilde kullanılmasının etüdü gibi çalışmalarından bahsedilmemektedir.

İstanbulda özel sektöre ait işletmelerdeki eleman durumu Tablo VI da gösterilmektedir.

5 — Üretim Çeşitleri :

Kâğıt sektöründe üretim

A) Kültürel Kâğıtlar,

B) Endüstriyel kâğıtlar olarak 2 ana başlıkta toplanan pek çok sayıdaki alt grubu içine almaktadır. Eski, kırpıntı ve kullanılmış kâğıdı hammadde olarak kulla-

TABLO - VI

İstanbuldaki Üretim Yapan İşletmelerin Eleman Durumu (1978)

İşletmenin Adı	Vardiye sayısı	Eleman Durumu				Toplam
		İdari	Teknik	Usta	İşçi	
1 — Sultanahmet Kâğıt Fab.	3	1	—	3	13	17
2 — Merey ve Ucal Kâğıt- çılık Limitet Şr.	3	1	2	3	37	43
3 — Mülki Karasakal	3	1	—	—	9	10
4 — İsmail Yetmiş	3	1	—	—	12	13
5 — Preskarton	3	4	—	8	60	72
6 — Ömer Ergür	3	4	—	2	18	24
7 — Kâğıt San. Lim. Şr.	3	2	2	—	76	80
8 — Mustafa Ören Kâg. Sn.	3	1	—	—	9	10
9 — Kâzım Tabak ve Halefi	3	2	—	3	21	26
10 — Selâhattin Özkan	3	1	—	3	12	16
11 — Sıpahi Kâğıt Adi Kom. Şr.	3	1	—	1	9	11
12 — Silâhtarğa kâğıt ve Karton San.	3	1	—	1	11	13
13 — Yılmaz Karton San.	3	1	—	1	9	11
14 — Mahmut Tabak Kâğıt San.	3	3	—	—	17	20
15 — Abdullah Ören	3	1	—	3	6	10
16 — Sancak kâğıt - karton ve mukavva San.	3	2	—	—	9	11
Toplam		27	4	28	328	387

nan özel sektörün üretimi ise bu grupta endüstriyel kâğıtlar içinde bulunan çok çeşitli kâğıt ve karton türlerinden genellikle gramağı 210 - 810 g/m² olan gri karton veya kaba karton olarak adlandırılan türdür. Bunun nedenleri şunlardır :

- a) Üretiminin çok kolay olması ve hassas bir işlemi gerektirmemesi,
- b) Yazılı, kırıllı v.b. gibi kullanılmış kâğıtların temizlenmeden kullanılabilme olanağının bulunması,
- c) En ucuz üretim şeklinin bu olması, zaman zaman yardımcı katkı maddeler kullanılmakta isede çoğukez buna ihtiyaç duyulmaması,
- d) Çeşitli amaçlarla kutu yapısında, ambalaj sanayiinde ve kırılacak eşyalarda separatör olarak kullanılması bakımından bu üretim türüne olan talebin çok olması.

Diğer yandan rulo halinde üretilen gri kartonu bir hammadde kaynağı olarak kullanan ruboroit üretimi de başlıca bir alt grup halindedir.

Özel sektörün üretim çeşitlerinden en önemlilerinden birisi de oluklu mukavva veya oluklu mukavva yapısında kullanılan şrenz ve flutingdir. Bu tip üretimde 3 durum söz konusudur.

- 1 — İşletme şrenz ve flutingi veya kraft kâğıdını dışarıdan alarak oluklu mukavva üretimi yapmaktadır.
- 2 — İşletme şrenz ve flutingi kendi üretip, oluklu mukavva yapmaktadır.
- 3 — İşletme yalnızca şrenz ve flutingi veya bunlardan bir tanesini üretip, oluklu mukavva yapan diğer işletmelere satmaktadır.

Bu sözü edilen üretim çeşitlerinin dışında çeşitli özel kâğıtlar, hassas kâğıtlar, yapışkan bantlar, çeşitli kartonlar (kuşe, bristol, kromo karton gibi), temizlik kâğıdı ve hutbahlık kâğıt yapan işletmeler de vardır.

Tablo I'de özel sektöre ait işletmelerin üretim çeşitleri ve bu üretimin kullanıldığı yerler ayrıntılı olarak gösterilmiş bulunmaktadır.

6 — Üretimin Değerlendirilmesi :

Özel sektör bu yönüyle de iki gruba ayrılmaktadır.

a) Üretimlerini kendi entegre tesislerinde kullanarak değerlendirenler yahutta kâğıt ve kartonu entegre tesis olarak üreterek üretim yapan işletmelerdir. Yaptıkları şrenz ve flutingi kendi üretip, kendisi oluklu mukavva yapan hatta bir derece daha ileri giderek bu oluklu mukavvadana çeşitli ambalaj kutuları yapan işletmeler, ürettikleri tabaka halindeki gri kartonu kendisi ilâç, elbise, ayakkabı, çamaşır v.b. kutularının yapısında kullanan tesisler. Rulo halinde imal edilen gri karton ile de ruboroit üretimleri için hammadde olarak kullanan işletmeleri örnek olarak verebiliriz.

b) Üretimlerini doğrudan doğruya satanlar. Bu gruptaki işletmeler ise çoğunlukla tek tür olarak üretim yapıp örneğin, renkli veya gri konik iplik masurası yapımı için karton üretip masura yapan firmalara satarlar. Böylece üretimlerini ço-

ğunlukla yurt içi hatta yalnızca bölge içindeki tüketim merkezlerindeki tüketicilere satmaktadırlar.

Gelecek yayınıımızda konu ile ilgili özel sektör firmalarında uygulanan üretim teknolojisine değinilecektir.

KAYNAKLAR

Kâğıt 1977, IV. Beş yıllık kalkınma plânı özel ihtisas komisyonu raporu. DPT. yayını No - 1563

KAĞITÇI, M.A., 1977 Kâğıdın Gelişimi, Eczacıbaşı Dergisi Sayı 4 İstanbul

NURAY, H., 1953 Türkiye kâğıt sanayii, Roto baskısı - doktora çalıması

Türk Ansiklopedisi 1974 cild XXI Milli Eğitim basım evi, Ankara.

Özet: Bu çalışmada Türkiye'de kâğıt ve karton üretiminin özel sektördeki gelişimi ve geleceği incelenmiştir. Üretim teknolojisi, pazarlama ve dağıtım kanalları, maliyetler ve fiyatlandırma gibi konulara değinilmiştir. Ayrıca, kâğıt ve karton üretiminin Türkiye ekonomisine katkısı ve geleceği de tartışılmıştır.

— Yazarın: Bu çalışma, Türkiye'de kâğıt ve karton üretiminin özel sektördeki gelişimi ve geleceği incelenmiştir. Üretim teknolojisi, pazarlama ve dağıtım kanalları, maliyetler ve fiyatlandırma gibi konulara değinilmiştir. Ayrıca, kâğıt ve karton üretiminin Türkiye ekonomisine katkısı ve geleceği de tartışılmıştır.

— Yazarın: Bu çalışma, Türkiye'de kâğıt ve karton üretiminin özel sektördeki gelişimi ve geleceği incelenmiştir. Üretim teknolojisi, pazarlama ve dağıtım kanalları, maliyetler ve fiyatlandırma gibi konulara değinilmiştir. Ayrıca, kâğıt ve karton üretiminin Türkiye ekonomisine katkısı ve geleceği de tartışılmıştır.

— Yazarın: Bu çalışma, Türkiye'de kâğıt ve karton üretiminin özel sektördeki gelişimi ve geleceği incelenmiştir. Üretim teknolojisi, pazarlama ve dağıtım kanalları, maliyetler ve fiyatlandırma gibi konulara değinilmiştir. Ayrıca, kâğıt ve karton üretiminin Türkiye ekonomisine katkısı ve geleceği de tartışılmıştır.

— Yazarın: Bu çalışma, Türkiye'de kâğıt ve karton üretiminin özel sektördeki gelişimi ve geleceği incelenmiştir. Üretim teknolojisi, pazarlama ve dağıtım kanalları, maliyetler ve fiyatlandırma gibi konulara değinilmiştir. Ayrıca, kâğıt ve karton üretiminin Türkiye ekonomisine katkısı ve geleceği de tartışılmıştır.

— Yazarın: Bu çalışma, Türkiye'de kâğıt ve karton üretiminin özel sektördeki gelişimi ve geleceği incelenmiştir. Üretim teknolojisi, pazarlama ve dağıtım kanalları, maliyetler ve fiyatlandırma gibi konulara değinilmiştir. Ayrıca, kâğıt ve karton üretiminin Türkiye ekonomisine katkısı ve geleceği de tartışılmıştır.

— Yazarın: Bu çalışma, Türkiye'de kâğıt ve karton üretiminin özel sektördeki gelişimi ve geleceği incelenmiştir. Üretim teknolojisi, pazarlama ve dağıtım kanalları, maliyetler ve fiyatlandırma gibi konulara değinilmiştir. Ayrıca, kâğıt ve karton üretiminin Türkiye ekonomisine katkısı ve geleceği de tartışılmıştır.